

Літературна критика

“БЛОКПОСТ”: РЯДКИ, МОВ ПОСТРІЛИ

Гуменюк Б. Блокпост : Вірші. Новели. Публіцистика. – Київ: ВЦ “Академія”, 2016. – 336 с.

Серед українських видань, присвячених АТО та російсько-українській війні 2014–2015 рр., книжка “Блокпост” Бориса Гуменюка (позивний “Кармелюк”) – яскраве та помітне явище. На тлі текстів цієї ж тематики видання вирізняється не лише модерною композиційною формою, а й передусім щирістю й докладним, ґрунтовним змалюванням подій, у вирі яких перебував сам автор. Письменник брав активну участь у Революції Гідності в 24-й сотні, згодом пішов на Схід України добровольцем. До подій на Донбасі вийшли друком книжки Бориса Гуменюка “Спосіб захисту” (1993), “Лук’янівка” (2005), “Острів” (2007), “Та, що прибула з неба” (2009). Уже в окопах написав ще дві поетичні збірки, які так і назвав – “Вірші з війни” (2014–15).

Нова книжка Б. Гуменюка, у якій ідеться про реальні події в Україні часів Майдану й війни на Сході України 2014–2015 років, уміщує різножанрові твори письменника: поезію, художні прозові тексти та “живу літературу”, тобто публіцистику. Такий жанровий мікс відбився й на композиції видання, що є втіленням Facebook-хроніки однієї людини, і на дизайні книжки: у ньому збережено вузький формат стрічки новин соціальної мережі, а різноманітність жанрів і стилів підкреслено й грою шрифтів.

Відразу зазначимо, що автор свідомо підійшов до такого видавничого еклектизму. Щоправда, ці слова стосувалися більше поезії, однак їх можна застосувати й до “Блокпосту”: “Думай, може, варто відмовитись від старих художніх засобів та прийомів. Чи запропонувати читачеві нову літературну, зокрема, поетичну, мову. Що? Нема такої мови? А ти для чого? – Випрацюй свою... Ти – доброволець. У поезії також”.¹

Попри те, що всі твори Б. Гуменюка, зібрані під обкладинкою “Блокпосту”, написані про війну й часто на фронті (особливо це стосується поезії), та все ж розглядати їх у річищі традиційного “жанру воєнної прози” наразі проблематично.

Н. Головченко слушно зауважує у статті “Блокпост або формула успіху Бориса Гуменюка”: ““Блокпост” належить до літератури нон-фікшн або ж літератури факту (англ. non-fiction) – особливого літературного жанру, де сюжетна лінія вибудовується винятково на реальних подіях з епізодичними вкрапленнями художнього вимислу, тому що вона засвідчує реальні події, є еклектичною за жанровою формою текстів (автобіографічні деталі, публіцистика, верлібр, вірші прозою, новели, образки, репліки тощо), але єдиною за темою, змістом, пафосом, формою наративу, світоглядом автора”².

Справді, тексти в книжці Б. Гуменюка ґрунтуються на реальних подіях, спогадах, враженнях, думках автора-очевидця. “Блокпосту” також властиві й такі ознаки нон-

¹ Сковцо Н. Борис Гуменюк: “Мені хочеться дати прикладом в зуби всій сучасній літературі”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litgazeta.com.ua/interviews/borys-gumenyuk-meni-hochetsya-daty-prukladom-v-zuby-vsij-suchasnij-literaturi/>

² Головченко Н. “Блокпост” або Формула успіху Бориса Гуменюка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/node/6655>

фікшну, як опис значного часового відрізка, змалювання не тільки яскравих, важливих подій, а й психологічного стану людей тощо.

Сам письменник стверджує: “Я не знаю, який там із мене вояка, скоріш за все – “так собі”, але свій суб’єктивний кут війни намагаюся тримати усіма доступними мені засобами. Сподіваюся, колись із таких суб’єктивних картинок складеться одна правдива мозаїка” (1).

Власне, і фіксувати війну в коротких жанрах, а не описувати її розлого, Б. Гуменюк теж вирішив свідомо, адже стан війни не налаштовує на розлогий формат. Тут треба встигнути розпочати й завершити текст, доки живий¹...

В одному з інтерв’ю він зауважив: “Прозу писати важко. Тим паче на фронті. Проза вимагає домашньої атмосфери. Роман – це кілька років роботи. А щоб описати цю війну, у сто сторінок не вкладешся. Не вкладешся навіть у п’ятсот. От переможемо, виженемо окупантів з України, напишемо на руїнах Кремля “Тут був батальйон “ОУН” – тоді повернуся додому, сяду під грушею, що росте на моєму обійсті в селі на Київщині, і писатиму роман”².

Українські й світові письменники (О. Довженко, А. Дімаров, О. Гончар, Е. Гемінгвей, Е.-М. Ремарк, С. Фолкс), розповідаючи про війну, намагалися сконструювати її авторські міфи, домінантою яких стали страждання та моральна девальвація, героїчність, “утрачене покоління” в мирний час.

Однак у Б. Гуменюка війна зображена передусім як випробування. Як шлях, де можна пізнати себе й інших. Отримати відповіді на безліч простих запитань, риторичних у мирні часи й життєво необхідних у воєнні (на кшталт: що таке відвага й зрада, страх і героїзм, свої й чужі українці тощо). І де всі щодня вчать виживати, переживати й перемагати на сьогоденній неоголошеній війні.

Певно, ідея “Блокпосту” Б. Гуменюка й полягає в тому, що насправді межі людським можливостям немає, а особливо це виявляється в кризових ситуаціях. Бійці, жорстокі у воєнному повсякденні, коли готуються до запеклих боїв, коли ховають друзів, дивним чином змінюються, коли йдеться про життя чи повернення додому. Цю тему автор розкриває не так очевидно, здебільшого це простежується в діях та характерах передусім самого автора.

Загалом “Блокпосту”, зокрема записам у Facebook і малій прозі, притаманний гострий погляд письменника на події в Україні, оцінку яким він дає голосно, часом не добираючи слів, що теж посилює експресивність сторінок книжки. Усі вони густо насичені сучасними українськими реаліями й колоритом, стисло й виразно передають відчуття війни чоловіком-воїном, якому на рівні архетипу закладено обов’язок захищати свою землю. Такі фронтові тексти – особливі. Вони передусім просякнуті болем і не залишають нікого байдужими. Є також багато гніву до зрадників, ворогів – чужих і своїх, непримиренності щодо пустих обіцянок чиновників.

Емоції Б. Гуменюк виплескує відразу, уже в заголовках своїх текстів: “Досить займатися онанізмом”, “Довели”, “Жопозиція” тощо. Наприклад, в останньому відверто висловлює своє ставлення до влади, якій категорично й переконливо надає форму середнього роду: “Воно якби мало хоч дешицю мозочку в голові, а не той надгризений горішок, то знало б, що саме такий козак битиметься за свою волю на смерть” (12). У короткий соціальний текст автору вдається вкласти море емоцій, провести паралелі між давнім і теперішнім, адже “На Майдані відродилася справжня українська Січ”. До того ж Гуменюк виступає тут у ролі експерта, аналізуючи та передбачаючи, як сучасні українці, що в них відродився козацький дух, скинуть владу та повернуть усе “напрацьоване” нею простим громадянам.

Додають динамічності книжці тексти, написані як діалоги Б. Гуменюка та діда Миколи, котрий є наскрізним персонажем видання. Короткі бесіди цікаві зокрема й

¹ Головченко Н. “Блокпост” або Формула успіху Бориса Гуменюка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/node/6655>

² Дрималовський О. Борис Гуменюк: “Війни ще не було. Справжня війна – попереду”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wz.lviv.ua/interview/130763-borys-humeniuk-viiny-shche-ne-bulo-spravzhnia-viina-poperedu>

тим, що містять ще один погляд на події в країні. Вони часто приправлені гумором і нетривіальними порівняннями. В одній із таких бесід під назвою “Мільярд доларів” дід Микола допитується в Гуменюка, скільки це “фігурально” мільярд доларів, що, за інформацією ЗМІ, має очільник країни. Тут автор, візуалізуючи, розтлумачує діду: мільярд поміщається на одному піддоні, що його тягав тракторець “Кара”, який колись бачив дід Микола.

Так само щиро й просто висловлює Б. Гуменюк свої переживання, думки в соціальній, фронтівій поезії. У цьому випадку зміст є вагомим і сильнішим, ніж мова. Наприклад, назви віршів “Померла мама”, “Сорок днів не писалися вірші...” звучать буденно й водночас пронизливо, бо ввібрали в себе гіркоту пережитого автором – смерті найріднішої людини та загибелі в Пісках бійця батальйону “ОУН” Андрія Юрги.

Як стверджує сам автор, “про війну не можна писати у риму, в стовпчик... Рядок має так виходити, як з автомата виходить черга, як їде танк, а цей танк іноді їде через тебе або того паца на який, ще живий, лежить поряд”¹. Справді, у кожному його тексті відчувається оголений нерв.

Про мову “Блокпосту” загалом влучно написав критик Я. Поліщук: “Гуменюк шукає такої поетичної мови, що була би спроможна передати світ відчуттів солдата, який почувається живою мішенню. Це мова наближена до мови давніх лицарських епосів, тобто речитатив”².

Лише час від часу Б. Гуменюк вдається до щемливих рядків, написаних більш лірично. Такі “вкраплення” в загалом напружений, різкий тон автора доволі влучно натискають на точки співпереживання читача. Чого лише варті рядки фронтівій лірики:

Ми лежали в холодній землі
Ми сто років сиділи у схроні
Я пропав би в цій повній імлі
Якби не твої долоні...

Я дивився в очі землі
В її чорне люстерце
Я вже бачив там свою смерть
Якби не твоє серце (112).

Не позбавлені лірики й прозові тексти Гуменюка, хоча там вона трапляється нечасто. Наприклад, душевним є текст “Під захистом дитячих долонь”. Автор розповідає, як хату, де він жив із побратимами, обстрілювали бойовики. “А вранці бачу – наша хата-казарма в оберегах, в дитячих малюнках, в дитячих долоньках, які захищають бійців краще за будь-яку броню” (172), – пише Гуменюк. Таке проникливе завершення – усього лише одне речення – загалом більш грубої тональності тексту вкотре підкреслює вміння автора писати про війну не пафосно, а буденно, і брати читача “за живе”.

На окреме слово заслуговує й образ автора в цій книжці. Письменник звертається із закликом вставати й діяти (“Ми мусимо битися”, “Треба, аби весь нарід встав”, “Чому ви не б’єтесь?”), відверто обурюється на байдужих до подій. Пронизливі деталі вкладають у душу читача образ сьогоденної війни, але не знищують її, а, навпаки, живлять і зцілюють глибоким співпереживанням.

“Блокпост” захопить саме тих, кому цікавий передусім не художній вимисел, а реальність, хоча й не солодка.

Отримано 11 грудня 2016 року

Ніна Герасименко
м. Київ

¹ Сковчко Н. Борис Гуменюк: “Мені хочеться дати прикладом в зуби всій сучасній літературі”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litgazeta.com.ua/interviews/borys-gumenyuk-meni-hochetsya-daty-prykladom-v-zuby-vsij-suchasnij-literaturi/>

² Поліщук Я. Ars Masacrae, або Про те, чи є поезія на війні // Слово і Час. – 2016. – №7. – С. 7.